

Harri Sahavirta:

KIRJASTOJEN ÄÄNIMÄISEMA: ESISELVITYS (Helmikuu 2014)

HELSINGIN KAUPUNGINKIRJASTO
HELSINGFORS STADSBIBLIOTEK
HELSINKI CITY LIBRARY

1. Kirjastojen muuttuva äänimaisema	3
<i>Muuttuva toiminta, muuttunut äänimaisema</i>	3
<i>Muuttuvat arvot, muuttuvatko mielikuvat ja käytös?</i>	6
2. Asiakkaiden näkemykset ja toiveet äänimaisemasta	8
3. Kirjastojen näkemykset äänimaisemasta ja tavallisimmat akustiset ongelmat	11
4. Äänimaiseman piirteitä ja äänimaisemaan liittyviä merkityksiä	16
<i>Näköaistin dominoiva asema</i>	16
<i>Maaseudun rauhasta kaupungin hälyyn: hiljaisuus ja melu</i>	16
<i>Oikeus hiljaisuuteen ja yksilön vapaus, yksityisyys</i>	19
<i>Hyväksyttävä melu ja paheksuttava melu, äänimaailman valtarakenteet</i>	22
5. Johtopäätökset ja suuntalinjoja	25
<i>Alimääritynyt äänimaisema ja sen keskeiset ongelmat</i>	25
<i>Miten ihmisten käyttäytymistä voidaan ohjata?</i>	27
 Liite 1: Äänimaisema tutkimussuunnitelma (erillinen)	
Liite 2: Äänimaisematutkimus	30.
 Kirjallisuus	32

1. Kirjastojen muuttuva äänimaisema

Muuttuva toiminta, muuttunut äänimaisema

Perinteisesti kirjastot ovat olleet hiljaisia tiloja – ja ovat yhä vielä monen mielikuvissa. Tämän me olimme jo lapsena. Kuvaavaa on, että eräässä Aku Ankka -lehden tarinassa lines toimii kirjastoapulaisena ja tottuu puhumaan vain kuiskaten. Hiljaisen äänen ansiosta hän tulee toimeen Roopen hankkiman leijonan kanssa – leijona kun ei siedä kovia ääniä, vaan muuttuu niistä aggressiiviseksi. Tarinan lopussa lines vie leijonan kirjastoon, missä se makaa lainaustiskillä ja karjaisee joka kerta kun asiakas korottaa äänensä. Tenavat-sarjakuvassa puolestaan Eppu kärsii kirjastokauhusta ja kuvaa Jaska Jokuselle kirjastoa maalailemalla hautaholvin hiljaisuutta, jossa jokainen askel kaikuu koleasti... saaden Jaskan paniikin partaalle.

Tämä stereotyyppinen mielikuva kirjastosta tulee esiin myös Maru Pöyskön pro gradu työssä (vuodelta 1997). Kyseessä on muistumat lapsuuden kirjastosta:

*Kirjastoilla on hyvä, mutta vanhentunut imago, kirjastoon liitetään yhä kuva nutturapäisestä naisesta joka hyssyttelee. Markkinointipäällikkö
Roosa Kallio
Kirjastolehdestä (1/2014)*

Mielikuvissa päällimmäisenä on hiljaisuus – ainakin, kun äänistä oli puhe. Hiljaisuus oli usein itsestäänselvyys: ”*hiljaahan kirjastossa aina pitäis olla*”. Tärkein ja päällimmäinen muistikuva saattaa tietenkin olla joku muu, esimerkiksi omaperäinen ”*vanhan kirjan haju*”.

Muut muistoista löytyvät äänet ovat hiljaisuuden yleiskuulokuvan keskellä pieniä, vain hiljaisuudessa erottuvia ääniä: kuiskimista, erilaisia tuoleista lähteviä ääniä ja varovaisen liikkumisen hiljaista hissutusta. Vähän äänekkäämpinä kuuluivat vanhat pirisevät puhelimet ja erilaisten lainausjärjestelmien omalaatuiset äänet, kuten helsinkiläisten kirjastojen muinainen kameralainausjärjestelmä.¹

Pöyskön haastateltavat eivät kuitenkaan toivoneet nykykirjastolta täydellistä hiljaisuutta. Asiakkaat ja henkilökunnan jäsenet olivat ennemminkin hieman helpottuneita siitä, ettei kirjastossa tarvinnut olla enää hiirenhiljaa. Normaalien äänien sallimista kuvattiin ”ihanana” eikä tavallista puhetta pidetty häiritsevänä muualla kuin lukusalissa ja hiljaisissa tiloissa. Mielikuvat miellyttävästä kirjaston äänimaisemasta olivat vuonna 1997 jo sallivampia, mutta muutos ei ollut kovin radikaali:

¹ Pöyskö 1997, s. 23.

[---] kirjaston äänimaisemalta odotetaan rauhallisuutta. Äänimaisema ei ole pelkkä hiljaisuus, äänettömyys, mutta se ei saa olla myöskään ”meluisa”. Sinne mahtuu aika paljon puhetta, keskusteluja, koneiden ääniä, huminoita, liikkeen ääntä, lapsiakin, mutta jossakin kohtaa tulee raja vastaan.²

Pöyskö toteaa, että kirjastojen äänimaisema on muuttunut vuosikymmenten aikana myös toisessa suhteessa. Rakennusten ja työskentelyn äänet ovat muuttuneet:

Kirjastojen perusääni on muuttunut. Noin 50 vuoden aikaperspektiivillä kuultiin, kuinka perusääni muuttuu hiljaisuudesta huminaksi ja huminan säestämäksi puheensorinaksi, piipitykseksi ja av-laitteiston kolinaksi. Lastenosaston perusäänenä on kirjava cd-rom-pelien vilske.

Perusäänen muutos on tapahtunut tilojen ja toiminnan muutoksen myötä. Uusissa kirjastorakennuksissa humisee koneellinen ilmastointi. Huminakuoroon liittyy jatkuvasti uusia ääniä, kun päätteiden joukko kasvaa. Kirjastotoiminta on muuttunut niin, että suurin osa aineistosta lainataan kirjastosta ulos, eikä keskittymistä vaativaan lukemiseen tarvitse varata koko tilaa.³

Kirjaston äänimaisema on siis muuttunut vuosikymmen vuosikymmeneltä samaa tahtia kirjaston palveluiden ja toimintatapojen kanssa. Äänimaiseman muutos on kuitenkin tapahtunut muun toiminnan muuttumisen sivutuotteena ja jäänyt siksi usein tietoisien pohdinnan ulkopuolelle. Muistoissa elää yhä kuulokuva perinteisestä äänimaailmasta, mutta sitä vastaavaa kirjastoa, jossa vallitsi ehdoton lukurauha ei enää ole.

Yleiset kirjastot sanomalehtisaleineen eivät ole ehkä koskaan olleet aivan näin hiljaisia – mutta oletuksena niissäkin on ollut, että jokainen lukee omaa lehteään yksin, hiljaa. Kaikki muu on häiriötä, jota on paheksuttu lehtien sivuilla jo 1900-luvun alkuvuosista lähtien. Paheksuttavaa käytöstä on myös riittänyt reiluksi sadaksi vuodeksi. Viimeksi 3.2.2014 Helsingin Sanomissa julkaistu artikkeli Espoon kirjaston sallivasta linjasta (huutaminen ja eväiden syöminen sallittu) herätti hiljaisuutta puolustavia mielipidekirjoituksia.

Kirjastojen äänimaisema on muuttunut muiden muutosten sivutuotteena – ja ehkä juuri siksi vanha mielikuva äänimaailmasta elää yhä vahvana; se ei ole muuttunut samaa tahtia.

² Pöyskö 1997, s. 81-82.

³ Pöyskö 1997, s. 66.

Kirjastot ovat muuttuneet hyvin paljon. Perinteisesti kirjastolla on ollut vahva sivistävä funktio: yleisessä kirjastossa oli sanomalehtiä (uutisia), korkealaatuista kaunokirjallisuutta (sivistystä) ja tietokirjallisuutta (asiatietoa). Kirjasto tarjosi näin kaikille mahdollisuuden itsensä kehittämiseen, ei suinkaan rentoutumiseen tai oleskeluun. Tämä asenne voi vaikuttaa nykypäivänä yksiarvoiselta ja autoritääriseltä.⁴ Sivistyksellisestä ja korkeakulttuurisesta auktoriteetista onkin pyritty sittemmin eroon, ja kirjastot ovat avartaneet alkuperäistä funktiotaan tarjoamalla myös kevyempää luettavaa (viihdettä) ja uusia itsensä kehittämisen mahdollisuuksia.

Tämä ei kuitenkaan ole ollut ainoa uusi suuntaus. Yleiset kirjastot – kuten liiketilatkin – ovat avautuneet kadulle ja ihmisten äänenkäyttö julkisilla paikoilla on muuttunut. Kirjastoista ei enää vain haeta aineistoa, vaan kirjastoissa halutaan oleskella ja työskennellä yksin ja ryhmissä. Työskentelyn tavatkin ovat muuttuneet kannettavien tietokoneiden myötä. Kirjasto on usein alueen ainoa julkinen, avoin ja ei-kaupallinen tila; paikka, jonne lapset ja nuoret voivat tulla koulun jälkeen ilman ostopakkoa. Kirjastosta on tullut tutkijankammion sijaan kohtaamispaikka.

Kirjastot ovat vastanneet tähän muutokseen luomalla yhä enemmän olohuonemaisia tiloja ja pyrkimällä rennompaan imagoon. Kirjastossa kaikki ei ole kiellettyä, kirjastossa saa olla elämää. Vanhat mielikuvat ovat kuitenkin yhä voimakkaat. Mm. Helsingin kaupunginkirjaston keräämissä keskustakirjaston asiakastoiveissa tämä kulttuurin muutos ja kirjaston monimuotoisuus näkyvät mm. seuraavasti:

Kirjastoon halutaan paitsi kuhinaa – ihmisiä, jotka houkuttelevat sinne lisää ihmisiä – myös miltei kirkkomaisiin mittasuhteisiin yltävää hiljaisuutta ja työskentelyn rauhaa. Toiveista muodostuu paradokseja, joihin on voitava suunnittelussa vastata. Yhtä aikaa toivottiin esim. kotoisuutta ja kodikkuutta – luonnon läsnäoloa ja luonnollisuutta; vanhan ajan charmia (nostalgia) – modernia ilmettä (digitaalisuus); levollisuutta ja rauhaa – elävyyttä ja vilkkautta; juhlallisuutta ja arvokkuutta – rentoutta ja helppoutta (*tärkeimmät esille tulleet asiat/teemat*).

Yleiseen kirjastoon kohdistuu siten hyvin erilaisia toiveita ja ihmiset tulevat tekemään sinne hyvin erilaisia asioita. Tästä johtuen ei ole olemassa yhtä selvästi määriteltyä käyttäytymiskehystä, joka säätelisi kaikkien käytöstä. Tässä suhteessa yleiset kirjastot eroavat tieteellisistä, mikä jokainen voi todentaa vierailemalla ensin Kaisa-kirjastossa ja jatkamalla sieltä Kallion kirjastoon. Opiskelijakirjasto täytyy heti aamusta opiskelijoista ja tutkijoista, joiden kaikkien tavoitteena on keskittyä omaan työhönsä. Kallion kirjastoon kipuaa puolestaan aamulla lehdenlukijoita, opiskelijoita, päiväkotiryhmä, eläkeläisiä lainaamaan kirjoja.

*Kallion kirjastoon tulee
aamusta lehdenlukijoita,
päiväkotiryhmiä,
eläkeläisiä... joilla ei ole
mitään yhteistä
käyttäytymiskehystä.*

⁴ Tämä on luonnollisesti radikaali yksinkertaistus, sillä korkeakulttuuri ei ole koskaan ollut yksiarvoista.

Muuttuvat arvot, muuttuvatko mielikuvat ja käytös?

Edellä kuvatun muutoksen voisi ilmaista sanomalla, että kirjasto on avautunut uusille aineistoille ja toiminnoille ja luopunut sivistyksellisestä auktoriteetistaan. Tämä on ollut yleinen trendi myös ympäröivässä sosiaalisessa todellisuudessa.

Kehitys heijastaa laajempia ”ideologia”-trendejä yhteiskunnassa. Suuntaus on ollut suljetusta avoimeen, kieltävästä sallivaan, muodollisesta rennompaan, paheksuvasta hyväksyvään. Vaikka kirjastot on koettu sivistyksen vartijoiksi, muutos on sopinut varsin hyvin kirjastojen ideologiaan, jonka voisi kiteyttää sanomalla, että *kirjastot pyrkivät luomaan ihmisille mahdollisuuksia avartaa maailmankuvaansa*. Jopa vaaliessaan korkeakulttuurisia arvoja kirjastot ovat puolustaneet laatukirjallisuuden vapaata saatavuutta. Laadukas kirjallisuus puolestaan ei ole koskaan rajoittunut vain siihen, mitä yleisesti on pidetty sopivana tai mikä olisi ollut valtaapitävien mieleen.

Avoimuuden ja sallivuuden lisääntyminen ovat lisänneet yksilön vapautta ja mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Tässä suhteessa trendi on ollut positiivinen (sekä yhteiskunnassa että kirjastossa). Muutos on kuitenkin asettanut myös uusia haasteita. Ihmisten välistä vuorovaikutusta on aiemmin säädellyt muodollisuus: etiketti ja kohteliaisuussäännöt. Ihmisten käyttäytymistä on ohjattu kieltojen kautta. Avoimuuden ja sallivuuden lisääntyessä näiden tulisi korvautua toisten kunnioituksella ja huomioon ottamisella: ulkoisen, muodollisen rajoittamisen tulisi korvautua sisäisellä ja omaehtoisella itsesäätelyllä.

*Vapauden ja
suvaitsevaisuuden
lisääntyminen tarkoittaa,
sitä että kieltojen sijasta
ihmisen tulee ottaa itse
vastuu käytöksestään.*

Näin on varmasti myös tapahtunut monessa suhteessa. Toisaalta yksilön vapauden korostamisen on vaikeuttanut kaikenlaisten rajoitteiden asettamista. Tämä lienee lisännyt häiriökäyttäytymistä tai on ainakin vaikeuttanut siihen puuttumista. Julkisuudessa on puhuttu paljonkin opettajien mahdollisuuksista pitää kuria tai puuttua oppilaiden käytökseen ja viimeksi Huvudstadsbladet uutisoi päivähoidon olevan tikittävä pommi, sillä monet lapset eivät enää siedä *ei* –sanaa.⁵ Näyttää myös hieman siltä, että yhä useammin myös lasten vanhemmat kohtaavat saman ongelman: rajojen asettaminen on tullut yhä vaikeammaksi – ja *Supernanny* – tyyppiset ohjelmat ovat vallanneet televisiokanavat.

Kirjastoissa tämä kuuluu kolmenlaisena äänimaiseman muutoksena. Vanhempien kanssa kirjastossa käyvät lapset saattavat käyttäytyä kovaäänisesti ja aiheuttaa meteliä ilman että vanhemmat puuttuvat siihen, jolloin myös henkilökunnan on vaikea puuttua asiaan. Isommat lapset ja nuoret metelöivät, eikä henkilökunta osaa tai uskalla puuttua asiaan. Ei oikein tiedetä, mitä pitäisi tehdä tai mitä voi tehdä. Toisaalta ”metelöinti” ei missään

⁵ 5. helmikuuta 2014

nimessä rajoitu vain lapsiin ja nuoriin: myös aikuiset rähinöivät ja puhuvat kovaäänisesti esimerkiksi kännykkään tai keskenään. Tällaiset tilanteet aiheuttavat ristiriidan:

1. Häiriöön pitäisi puuttua, koska muut käyttäjät haluavat olla rauhassa ja koska kirjastoon ikään kuin kuuluu hiljaisuus.
2. Yleinen suuntaus on yhä sallivampi (ja kieltää yhä tiukemmin puuttumisen).
3. Kirjastosta halutaan rento olohuone, jonne kaikki ovat tervetulleita ja jossa ei enää hissutella.

Tämä ongelmakenttä oli tuttu jo 1997 ja Pöyskö kirjoittaa seuraavaa:

Työntekijät kuuntelevat kirjaston äänimaisemaa mielessään asiakkaiden odotukset, oletetaan että ihmiset, varsinkin vanhemmat, odottavat kirjastossa olevan kohtalaisen hiljaista. Toisaalta monelle ei ole kovin suurellista kuvaa omista vaikutusmahdollisuuksistaan, valtuuksistaan ja luvastaan toimia äänimaailman kontrolloijana. Sanotaan, että ”*mulla ei ole kanttia mennä sanomaan ihmisille että olkaa vähän hiljempaa*”. Vasta sitten hiljennetään, jos mennään selvästi rajan yli, tai joku muu asiakas selvästi häiriintyy: aikuisten osastolla hyllyjen välissä riehuvat lapset, kännykkään kailottava musiikkiosaston asiakas ja aivan holtiton nuorisoryhmä saivat vastauksissa huomautuksen.⁶

Kehitystä voisi kuvata myös sanomalla, että kirjastojen henkilökunta on halunnut tietoisesti eroon Roosa Kallion mainitsemasta nutturapäisen hyssyttelijän imagosta – ja tähän on pyritty ottamalla päinvastainen asenne, jossa häiriöihin ei puututa kovin helposti (tai niin kauan kuin on mahdollista olla puuttumatta). Tämä asenne tuntuu pohjautuvan ajatusvirheelle, jossa äärimmäisyys korvataan toisella äärimmäisyydellä (kaiken kieltämisen sijaan ei kielletä mitään). Taustalla on kuitenkin myös se, ettei kirjastoissa ole ollut selvää kuvaa siitä millainen kirjaston äänimaailman halutaan olevan ja miten henkilökunta voi siihen vaikuttaa.

Vanhasta imagosta pääsee parhaiten eroon omaksumalla päinvastaisen imagon? Mikään vähempi ei riitä tekemään eroa.

⁶ Pöyskö 1997, s. 82.

2. Asiakkaiden näkemykset ja toiveet äänimaisemasta

Osana Helsingin keskustakirjaston suunnittelua on kerätty asiakkaiden ”unelmia” uudesta kirjastosta. Nämä toiveet peilaavat hyvin sitä, mitä asiakkaat haluavat kirjastoilta. Unelmista nousi selvästi tärkeimmäksi yksi teema: tulevasta kirjastosta halutaan rauhallinen ja hiljainen. Toiveissa korostui myös järjestetty toiminta, kohtaamispaikka, lukusali ja lukupaikat, monipuolinen valikoima sekä joustavat aukioloajat.

Asiakkaiden mielestä kirjaston pitäisi keksiä hiljaisuus uudestaan. [---] Monet pitivät kirjaston hiljaisia tiloja kolkkoina ja kliinisinä.

Rauhallisuus ja hiljaisuus merkitsi lähinnä mahdollisuutta rauhoittua kiireen keskellä, mutta siihen tuntuu liittyvän myös turvallisuuden ajatus (lukusopet, mahdollisuus nukahtaa). Mutta kuten jo yllä todettiin, hiljaisten tilojen lisäksi toivottiin paikkoja, joissa voi kohdata toisia ihmisiä.

Hiljaisuutta, slow'ta, rentoutumista ja rauhaa toivottiin unelmissa määrällisesti eniten. Koska yhä useammilla on vaikeuksia löytää hiljaisuutta arjen elinympäristöstä, siitä on tullut luksusta ja aikamme yllisyyttä. Hiljaisuuden merkitys on noussut vastapainona arkisen elämän kiireelle, nopeille visuaalisille ärsykkeille ja hälylle (*uudet ilmiöt*). Hiljaisuudesta on tullut vaikeasti tavoitettava mielen ja olemisen tila. Asiakkaat kokivat, että etenkin keskellä kaupunkia ei hiljaisuuden tiloja ”suojella” riittävästi.

Kokemukset hiljaisuudesta ovat kuitenkin selvästi muuttuneet ja käsitykset ”oikeanlaatuisesta hiljaisuudesta” vaihtelevat paljon. Mielikuvat hiljaisuudesta eivät ole täysin äänettömiä, vaan niihin liittyy pieniä ääniä. Unelmien perusteella asiakkaat laskevat hiljaisuuden ääniksi mm. luonnon äänet ja musiikin, kun taas kaupunkimaiset äänet eivät heidän mielestään kuulu hiljaisuuteen.

[---] Toiveiden perusteella erilaisten tunnelmien luominen ja joustava vaihtelu tuntuivatkin olevan yksi suurimmista tulevaisuuden kirjaston kehittämishaasteista (*toistuva palaute*). Kirjaston pitäisi olla paitsi kohtaamispaikka, myös hiljentymispaikka.

Työtiloista asiakkaat esittivät mm. seuraavia toiveita:

Asiakkaat pitivät tärkeänä sitä, että tilat ovat avoimuudeltaan ja äänitasoltaan eritasoisia (*toistuva palaute*). Heillä on tarve sekä rauhalliselle työskentelylle hiljaisessa tilassa että verkostomaisuuteen perustuvalla työskentelyllä puolihiljaisessa tilassa.

Asiakkaiden toiveissa oli myös ns. open office eli jaettu työtila, joka mahdollistaa vuorovaikutuksen. Jaetut työtilat ja urban office tyyppinen työskentely, jossa (esimerkiksi) pienyrittäjä pyörittää yritystä ilman omia toimitiloja kannettavan tietokoneen avulla kuvaavat työskentelykulttuurin muutosta. Ihmiset, jotka etsivät kirjastosta työtiloja, eivät enää välttämättä hae hiljaista lukusalia, vaan mukavaa paikkaa työskennellä kannettavan kanssa tai pientä vuorovaikutustilaa. Tämä muutos näkyö kirjastoissa myös urban office toimipisteiden ulkopuolella.

Vaikka yleisin unelma koski hiljaisuutta ja pakopaikkaa kaupungin hälystä, toivottiin keskustakirjastosta myös urbaania tapahtumakeskusta:

Toiveiden perusteella asiakkaat haluavat keskustakirjastosta kaikille avoimen tapahtumien ja tekemisen paikan. Keskustakirjastosta toivotaan tilaa, jonne niin harrastajayhteisö, paikallisyhdistys, kansalaisaktivistiporukka kuin järjestökin voivat helposti tuoda tapahtumatoimintaa. Asiakkaat haluavat keskustakirjastoon joustavia ja muunneltavia tiloja, jotta siellä olisi mahdollisuus toteuttaa monenlaisia tekemisiä luennoista keskusteluihin, elokuvailloista tanssiaisiin, työpajoista kuntademokratialaboratorioihin sekä vertaisoppimisilloista kirjallisuusverstaisiin. Keskustakirjastosta halutaan siis luova kaupunki pienoiskoossa (*tärkeimmät esiin tulleet asiat/teemat*)

Keskustakirjastolta (ja kirjastoilta yleensäkin) toivotaan siis hyvin erilaisia asioita, mutta ”hiljaisuus” jossain mielessä on silti yhä keskeinen toive. Keskustakirjastostakin toivotaan virkistäytymis- ja vilvoittelupaikkaa tukahduttavan stressin ja kiireen leimaamassa kaupungissa. Hiljaisuus ei kuitenkaan ole kieltojen täyttämää äänettömyyttä, vaan sisältää mahdollisuuden luovuuteen ja monipuoliseen toimintaan.

Hiljaisuudessa on kyse ennen kaikkea arjesta irtautumisesta ja rentoutumisesta. Hiljaisuuden merkitys stressistä toipumiselle ja töistä palautumiselle on selvästi suuri. Asiakkaat pitivät hiljaisuutta elinehtona luovuudelle.

Keskustakirjastounelmat olivat tärkeä ja uudentyyppinen tapa kerätä asiakkaiden näkemyksiä. Asiakkaiden toiveiden ja odotusten selvittäminen vielä tarkemmin olisi kuitenkin aiheellista. Pääsääntöisesti asiakkaiden näkemyksistä saadaan tietoa asiakaspalautteiden avulla. Palautteet ovat kuitenkin pitkälti valituksia eli palautetta

annetaan vasta sitten kun asia ovat menneet epätoivotulla tavalla. Jatkotutkimuksen yksi tavoite tulisikin olla käyttäjätiedon kerryttäminen.

Yksi mahdollinen tapa tähän olisi asiakkaille suunnattu keskustelutilaisuus. Tätä konseptia kokeillaan Kallion kirjastossa 26.2.2014. Tilaisuudessa säveltäjä Petri Kuljuntausta alustaa äänimaisemista ja tämän pohjalta pyritään virittämään laajempaa keskustelua kirjastojen äänimaailmasta.

Keskustakirjasto unelmat löytyvät https://www.dropbox.com/sh/q0xmgfi7j3g23gn/IQ8wD_iAtC

3. Kirjastojen näkemykset äänimaisemasta ja tavallisimmat akustiset ongelmat

Osana tätä esitutkimusta joukolle yleisiä kirjastoja lähetettiin tammikuussa 2014 kysely äänimaisemasta, kuinka sitä on suunniteltu sekä millaisia ongelmia on ilmennyt.

Kysely lähetettiin kaikille Helsingin kaupunginkirjaston kirjastonjohtajille ja lisäksi kirjastotoimenjohtajille Espooseen, Tampereelle, Vihtiin ja Kokkolaan kehotuksella jakaa kyselyä eri toimipisteisiin. Vastauksia saatiin yhteensä 30 (28 avoimeen linkkiin ja 2 jälkikäteen sähköpostilla). Kyselyn tarkoitus ei ollut kerätä tieteelliset kriteerit täyttävää tutkimusaineistoa, vaan saada alustava kuva miten kirjastot näkevät äänimaiseman. Aineisto toimii tulevan tutkimuksen taustatietona.

*Tavallisin käytävällä kuultu kommentti:
Toivottavasti tälle asialle tehdään vihdoinkin jotain.
Toivoisimme todellakin pikaista yhteistä reagointia!*

Kyselyyn vastanneiden mielestä kirjastojen äänimaiseman tulisi olla rauhallinen, mutta kukaan ei halunnut vaatia täydellistä hiljaisuutta. Ideaalitulaksi nähtiin ennemminkin kirjasto, jossa on erilaisia äänivyöhykkeitä tai erillisiä hiljaisia tiloja. Normaali puhe ja elämän äänet sallittiin, mutta tilan liiallista kaikumista vierastettiin.

*Kirjaston äänimaiseman pitäisi olla:
Pehmeä; useita äänivyöhykkeitä; rauhallinen mutta ei äänetön;
sivistynyt ja keskittymisen mahdollistava; rauhallisia ja suojaisia
paikkoja; yleistunnelmaltaan rauhallinen mutta myös
meluisimpia tiloja; hiljaisempi kuin meillä; ei täyttä hiljaisuutta
mutta ei häiritsevää meteliäkään; kaiuton; tasapainoinen ja
harmoninen; hiljaisia tiloja, mutta myös yhteisiä tiloja missä saa
kuulua ääntä; lapset saavat nauraa ja asiakkaat puhua, mutta
huutaminen ja muut kovat äänet eivät kuulu kirjastoon.*

Varsin monissa vastauksissa korostettiin, että kirjastosta täytyy löytyä rauhallisia tiloja keskittymistä vaativiin toimintoihin, mutta että keskustelu ja tapahtumat elävöittävät kirjaston toimintaa. Näkemykset eivät vaihdelleet eri kaupungeista tulleissa vastauksissa tai edes kirjaston koon mukaan. Huomattavaa on, että vain muutamassa vastauksessa kommentoitiin henkilökunnan tiloja (maisemakonttorit tms.), muuten kaikki vastaukset koskivat asiakastiloja.

Kysymykseen siitä, millainen kirjaston äänimaisema todellisuudessa on tuli sitten huomattavasti vaihtelevampia vastauksia. Vastaukset olivat myös huomattavasti tulkinnanvaraisempia. Kymmenen vastaajaa oli jokseenkin tyytyväisiä kirjaston nykyiseen äänimaisemaan (tyytyväisyyttä ei suoraan kysytty): tilat joko jakautuivat erilaisiin äänivyöhykkeisiin tai äänimaisema oli ”tavallisesti rauhallinen”. Jotkut näistä vastaajista kuitenkin kokivat, että kirjastossa on ongelmia akustiikan suhteen. Vain kuusi vastaajaa totesi, ettei ongelmia ole.

Kuten arvata saattaa, isoissa kirjastoissa koettiin olevan enemmän mahdollisuuksia äänimaiseman jakamiseen erilaisiin äänivyöhykkeisiin. Alueellisia eroja ei ollut.

Suurin osa vastaajista (20) ei ollut täysin tyytyväinen kirjaston äänimaailmaan ja sitä luonnehdittiin monessa vastauksessa meluisaksi ja rauhattomaksi. Useimmiten todettiin äänien kantautuvan tai kaikuvan tilassa sekä huomautettiin tämän johtuvan kivilattioista tai muista kovista materiaaleista. Yleisin ongelma oli se, että kirjasto toimii yhdessä tilassa, jossa vielä kaikuu. Muutama vastaus oli neutraali: ”aika ajoin meluisa, mutta useimmiten rauhallinen”. Akustiikkaan liittyviä ongelmia oli 22 kirjastossa ja vain kahdeksan vastaajaa oli tyytyväinen akustiikan nykytilaan.

*Millainen kirjasto
äänimaisema on:
Usein rauhallinen, mutta
välillä vilkkaampi;
muuttuu kerroksittain;
aamu soriseva, iltapäivä
äänekäs ja ilta
rauhallinen; ihan mukava;
vaihtelee ajankohdan
mukaan; iloinen ja elävä.*

*Millainen kirjaston äänimaisema on:
Kova ja hälyinen; meluisa ja rauhaton; kaikuva; levoton ja välillä hyvinkin
kovaääninen; lasten ja nuorten äänet aiheuttavat valituksia; äänet
kuuluvat läpi kirjaston; hieman sekava; ajoittain jonkin verran hälyä;
melusta valitetaan yhtenä.*

Akustiikkaan liittyviksi ongelmiksi laskettiin kuitenkin myös mm. porraskäytävän ovet ja ulkoa tulevat äänet. Lisäksi joissakin vastauksissa todettiin ongelmia olevan ”jonkun verran”. Ongelmiksi mainittiin useimmiten tilan kaikuvuus ja nuorten pitämä meteli.

Äänet kantautuvat; kaikuu ja liian pienet tilat; lastenosaston äänet kuuluvat; ulkoa tulevat äänet; korkea ja kaikuva tila sekä kolkko lukusali; avara ja yhtenäinen tila

Äänimaailman suunnittelu on kirjastoille pääsääntöisesti vierasta. Kahdessatoista vastauksessa todettiin, ettei äänimaisemaa ole (tietävästi) suunniteltu. Yhdessätoista vastauksessa todettiin, että *rakennusvaiheessa, peruskorjausta suunniteltaessa tai remontin yhteydessä* on kiinnitetty huomiota myös äänimaisemaan. Tosin moni ilmaisi asian sanomalla ehdollisesti ”ilmeisesti rakennusvaiheessa”. Tähän luultavasti vaikuttaa se, että rakentamisesta tai viimeisestä remontista voi olla aikaa.

Varsinaisen äänisuunnittelun lisäksi tilojen kaikua on pyritty vaimentamaan lähinnä akustiikkalevyin ja tilajärjestelyin. Joistakin vastauksista käy ilmi, että ongelma on havaittu (asiakaspalautteet, uudet äänekkäät laitteet tms.) mutta äänimaailmaa ei ole suunniteltu sen enempää. Muutamassa vastauksessa korostettiin myös sitä, että akustiikkaongelmat tunnetaan ja suunnitelma on tehty, mutta asia on jäänyt siihen, toteutus on unohtunut.

Akustisten ongelmien ratkaisu puolestaan hoidettiin kurilla ja sosiaalisella kontrollilla tai odottamalla kärsivällisesti seuraavaa remonttia. Aina remonttikan ei ollut kuitenkaan tuonut helpotusta, vaan äänimaailman suunnittelu oli jäänyt muiden kulujen jalkoihin. Joku vastaajista totesi akustisten ratkaisujen olevan kalliita ja usein epäesteettisiä – muutamasta vastauksesta ilmeni, etteivät akustiikkapaneelit tai vastaavat ole helpottaneet tilannetta. Lisäksi on hankittu joitakin mattoja ja tiedotettu häiriötä tuottavista tapahtumista ja ryhmäkäynneistä.

Kyselyn perusteella kaikki näyttävät olevan yksimielisiä siitä, että kirjaston tilojen tulisi olla rauhallisia. Normaali vuorovaikutus ja tapahtumat ovat silti sallittuja ja suotavia. Isoissa kirjastoissa on parhaat mahdollisuudet saavuttaa tämä tavoitetila: tilat voidaan jakaa äänivyöhykkeisiin. Keskisuuret ja pienet kirjastot sen sijaan kokevat yhden tilan ja kaiun ongelmallisiksi. Äänimaisemia ei myöskään ole tietoisesti suunniteltu muuten kuin (ilmeisesti) aivan viimeaikaisten remonttien yhteydessä. Tällöinkään suunnitelmat eivät

välttämättä ole toteutuneet. Asiakkaat kuitenkin valittavat jatkuvasti melusta – ja erityisesti lasten ja nuorten pitämistä äänistä.

Tällainen tulos heijastaa käsityksiä äänimaisemista muun toiminnan sivutuotteena, jolle ei voida tehdä mitään. Vastauksissa tulee myös esiin ristiriita kirjaston uusien toimintojen, asiakasryhmien ja toivotun äänimaiseman välillä. Hieman hätkähdyttävää kuitenkin on, että kaksi kolmesta kirjastosta on tyytymättömiä äänimaisemaansa ja kokee tilassa olevan akustiikkaan liittyviä ongelmia.

Haaveiltu jonkin osan eristämistä hiljaiseksi tilaksi; ilmeisesti rakennusvaiheessa; suunnitelmaa ei ole, mutta asiaa on pohdittu; remontin yhteydessä matalammat hyllyt terävöittivät äänimaailmaa; ongelma on ollut tiedossa vuosikausia, mutta hoito yhä kesken; ongelmista kerrottu remontin suunnittelun aikana arkkitehdille; äänimaisemaa ei ole suunniteltu, mutta toimintojen vaikutusta tilojen rauhallisuuden osalta pohditaan;

Kyselystä nousee esiin neljä erilaista tyyppillistä äänimaisemaa:

1. *Töölön kirjasto*: iso kirjasto, jossa on erilliset osastot eri kerroksissa. Erilaisten äänimaailmojen luominen onnistuu suhteellisen helposti.
2. *Kallion kirjasto*: iso kirjasto, jossa on erilliset osastot eri kerroksissa, mutta ääni kulkee vintiltä alas ja tapahtumatilasta (kupolisali) ylös. Alakerrassa palautusautomaatti pitää jatkuvaa huminaa.
3. *Vallilan kirjasto*: pieni kirjasto, joka on yhdessä tilassa, mutta hiljaiset tilat erikseen. Hiljaiset tilat saadaan pienin parannuksin hiljaisiksi, mutta salissa äänet kaikuvat. Tapahtumatala on kirjaston keskellä.
4. *Pohjois-Haagan kirjasto*: pieni kirjasto, joka on yhdessä tilassa, eikä mitään erillisiä tiloja ole. Kaikki äänet kuuluvat.

Kaikissa näissä kirjastoissa ongelmat ovat puhtaasti akustisia eli liittyvät siihen, miten ääni kulkee ja kantautuu kirjastotilassa. Äänimaisemaan liittyvä haaste on se, että hiemankin kovemmat äänet ja tapahtumien äänet leviävät laajalle alueelle tai koko tilaan. Töölön

kirjaston ongelma on ehkä päinvastainen, sillä kirjaston tapahtumat jäävät helposti huomaamattomiksi: ne eivät näy tai kuulu kirjastosalissa, eikä niihin voi osallistua ”etäämmältä”. Töölössä, Kalliossa ja Vallilassa tilaratkaisuja määrittää lisäksi rakennuksen arkkitehtuuri. Mahdollisuudet tehdä muutoksia ovat hyvin rajallisia.

Kirjastojen äänimaisemaa kehitettäessä olisi aiheellista paneutua akustiikka-alan asiantuntijan kanssa näihin tyyppisiin akustiikan ongelmiin ja selvittää miten ne voidaan ratkaista. Jatkotutkimuksen tavoitteena olisi löytää sellaisia kirjastotilan akustiikkaan liittyviä ratkaisuja, joita voidaan soveltaa kaikissa yleisissä kirjastoissa.

4. Äänimaiseman piirteitä ja äänimaisemaan liittyviä merkityksiä

Näköaistin dominoiva asema

Ihmisen aisteista näkö on monessa suhteessa dominoiva ja näköä pidetään usein tärkeimpänä ja luotettavimpana aistina. Vastaavasti muiden aistien roolia vähätellään ja aistimukset saattavat jäädä tietoisuuden ulkopuolelle, tai ainakin niiden verbalisoiminen koetaan vaikeaksi sopivan kielen puuttuessa. Tämä ilmenee jo sellaisissa sanonnoissa kuten ”uskon vasta kun näen” ja ”se on vain kuulopuhetta”. Heikoista signaaleista puhuttaessa saatetaan sanoa, että ”haistellaan tulevia tuulia”.

Visuaalisuuden vahva asema näkyy mm. tilojen suunnittelussa sekä rakennusvaiheessa että peruskorjatessa. Suunnittelussa paneudutaan usein vain visuaaliseen esteettisyyteen. Muut aistittavat ilmiöt jäävät suunnittelematta, ellei kyseessä ole erikoistila kuten konserttisali. Äänimaailma, tuoksut, hajut, kosketuspinta seuraavat usein tilan funktiosta ja visuaalisista ominaisuuksista ikään kuin *sivuvaikutuksina, joihin ei voi vaikuttaa ja joilla ei ole mitään merkitystä.*

Tilojen suunnittelu perustuu nähtäviin ominaisuuksiin; äänimaailma koetaan niiden sivutuotteeksi, johon ei voi vaikuttaa.

Äänillä, tuoksuilla, hajuilla ja kosketuksella on kuitenkin merkitystä. Eri ihmiset aistivat eri tavalla, eikä näköaisti ole välttämättä vahvin aisti. On myös huomattava, että tiedostamattomat aistimukset vaikuttavat ihmisen mielialaan, päätöksiin ja toimintaan. Uusimman tutkimuksen mukaan tämä tiedostamaton käyttäytymisen säätely edeltää suurta osaa tietoisesta päätöksen teosta. Tiedostamaton valmistelelee tietoiset halut ja päätöksen hyvin pitkälle.

Maaseudun rauhasta kaupungin hälyyn: hiljaisuus ja melu

Kaupunkien äänimaisemaa kuvataan tavallisesti meluisaksi. Puhutaan kaupungin hälystä ja liikenteen jatkuvasta huminasta. Melu saa negatiivisen arvolatauksen. Se määritellään tavallisesti liian kovaksi ääneksi, jota mitataan desibeleissä. Melu on kuitenkin vahvasti kokijasta ja kulttuurista riippuvainen asia.

Melua ei myöskään ole pidetty aina vain kielteisenä ilmiönä, vaan edistyksen äänenä. 1920 –luvulla Tulenkantajat ylistivät tehtaiden terässinfoniaa ja pitivät melua voiman, tehokkuuden ja edistyksen symbolina. Näin mm. Olavi Paavolainen ihannoii kaupunkien sähköistä laulua ja autontorvien mylvintää. 1950-luvulta lähtien auto ja sen aiheuttamat

äännet puolestaan symboloivat vaurastumista ja ”parempaa huomista”. Liikenteen humina – kuten myös pakokaasut – olivat tämän edistyksen välttämättömiä seurauksia.⁷

Kaupunkien hermostuttavan hälyn vastakohtaksi asetetaan helposti maaseudun rauha.⁸ Erityisesti *hiljaisuus* mielletään helposti maaseutuun ja luontoon liittyväksi piirteeksi. Kaupungeissa hiljaisia paikkoja kartoitetaan ja pyritään suojelemaan; niitä varataan virkistyspaikoiksi. Näin on tehty myös Helsingissä.

Ympäristökeskus on julkaissut selvityksen *Helsingin hiljaiset alueet – asukaskyselyn tuloksia*.⁹ Kyselyssä selvisi, että hiljaisia alueita pidettiin huomattavan tärkeinä: 64 % vastaajista arvioi niiden tärkeydeksi 8-10 asteikolla 1-10. Vastaajia pyydettiin myös nimeämään paikkoja, joiden hiljaisuudella tai äänimaiseman rauhallisuudella on erityistä merkitystä. Ehdottomasti useiten mainittiin Keskuspuisto (203 krt.) ja seuraavina tulivat Seurasaari (91), Viikki (75) ja Suomenlinna (58). Myös puistot, rannat, hautausmaat ja ulkoilualueet saivat runsaasti mainintoja. Kirjastot mainittiin kaksi kertaa.

Helsingiläisiä paikkoja, joiden rauhallisella äänimaisemalla on merkitystä asukkaille:

Keskuspuisto (203 mainintaa)

Seurasaari (91)

Viikki (75)

Kirjastot (2)

Tämä tulos saattaa selittyä osittain sillä, että kysyttiin hiljaisia *alueita*, eikä tiloja. Tästä vääristymästä riippumatta tulos heijastuu näkemystä, että hiljaisuus ja rauhallisuus löytyvät luonnosta ja paikoista, joissa luontoäännet kuuluvat ilman että kaupungin ja liikenteen äännet peittävät ne.

Äänimaisemiin kohdistuva pohdinta on siis usein asettanut maaseudun rauhan vastakohtaksi kaupunkien hirvittäväälle melulle. Melu on syystäkin epätoivottu ilmiö ja sen terveysvaikutukset ovat tunnettuja ja laajasti keskusteltuja. Outi Ampuja on listannut 55 desibeliä ylittävän melutason terveysvaikutuksia (jatkuvassa altistuksessa)¹⁰:

⁷ Ampuja 2008, s. 20-23.

⁸ Äänimaisematutkimuksessa on alusta lähtien ollut keskeisessä asemassa käsitykset ”kaupungin hälystä” (paha) ja maaseudun rauhasta (hyvä). Ks. esim. Schaffer (1994) tai Ampuja (2007 ja 2008) Sama vastakkain asettelu kertautui myös Keskustakirjasto unelmissa.

⁹ Päivinen, Jani ja Leppänen, Paula: *Helsingin hiljaiset alueet – asukaskyselyn tuloksia*, Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 5/2010. Aineisto on vuosilta 2007-2008 ja vastaajia oli noin 2100. Vastaava selvitys on tehty myös Vantaalla 2005: *Hiljaiset alueet Vantaalla*.

¹⁰ Ampuja 2008, s. 17-18.

1. kuulon heikkeneminen ja kuulovauriot
2. verenpaineen nousu
3. unettomuus
4. stressi ja sitä kautta immuunijärjestelmän heikkeneminen ja muut stressin aiheuttamat terveysvaikutukset
5. ennenaikainen kuolema mm. sydäninfarktin kautta
6. mielenterveysongelmat
7. heikentynyt oppimiskyky, motivaatio, keskittymiskyky ja muisti lapsilla
8. heikentynyt keskittymiskyky ja tarkkavaisuus aikuisilla
9. hermostuneisuus, ahdistus, tunteettomuus ja aggressiivisuus

Lisäksi on huomioitava, että noin 40 % väestöstä on meluherkkiä, joten he kärsivät enemmän melusta johtuvista terveyshaitoista. Melun sietoon vaikuttaa kuitenkin myös ihmisen elämäntilanne ja se, onko ihmisellä mahdollisuus vaikuttaa tilanteeseen. Melu, jota ei voi estää tai paeta, koetaan stressaavampana kuin melu, johon voi vaikuttaa.¹¹ Samoin väärässä paikassa tai väärään aikaan kuuluva melu koetaan stressaavaksi.

Melu, johon ei voi vaikuttaa ja jota ei voi paeta, on stressaavaa.

Melu, joka kuuluu väärässä paikassa tai väärään aikaan, on ärsyttävää.

Jos keskustelu äänimaisemista rajoitetaan vain näihin, jää keskustelun ulkopuolelle kaupunkien äänimaiseman muu kirjo: äänet, jotka eivät ole yksiselitteisesti hyviä tai pahoja, terveellisiä tai epäterveellisiä. Kaikki hiljaisuuden rikkovat äänet eivät ole hälyä tai melua – ja hiljaisuudella harvoin tarkoitetaan täydellistä hiljaisuutta.

¹¹ Ampuja 2008, s. 31-32.

Oikeus hiljaisuuteen ja yksilön vapaus, yksityisyys

Hiljaisuuden ihannointi ja suojele ovat kuuluneet alusta lähtien äänimaisematutkimuksen arvomaailmaan. Outi Ampuja on puolustaa oikeuttamme hiljaisuuteen seuraavasti:

On aika havahtua puolustamaan hiljaisuutta, johon kaikilla on oltava oikeus. Tämä vaatimus ei tarkoita sitä, että kaupungissa pitäisi olla äänetöntä. Melun ja hiljaisuuden välille pitäisi saada parempi tasapaino. Melun vastapainoksi kaupungeista pitäisi löytyä rauhallisia pihoja, puistoja, metsiköitä ja koteja. Tarvitsemme rauhaa jaksaksemme, sillä melusta kärsivä ihminen ei jaksakaan olla luova, sosiaalinen eikä joustava. Näitä ominaisuuksia meiltä kuitenkin vaaditaan.¹²

Ampuja ei vaadi täydellistä hiljaisuutta, joka usein koetaan painostavana (ellei kyseessä ole hartaudenharjoitus). Tavoitteena on tasapaino meluisten ja rauhallisten paikkojen välillä: äänentasoltaan erilaisten paikkojen ryhmittäminen kaupunkitilassa. Toinen mahdollisuus olisi tietenkin ryhmittää hiljaisia ja meluisia aikoja.

Oikeus hiljaisuuteen saattaa tuntua oikeutetulta vaatimukselta, suorastaan itsestään selvydeltä kun ajatellaan melun terveysvaikutuksia ja hiljaisuuden merkitystä hyvinvoinnille. On kuitenkin huomattava, että mikäli minulla on oikeus hiljaisuuteen jossakin paikassa tai jonakin aikana, ei kenelläkään muulla ole oikeutta tuottaa siellä häiritseviä ääniä.

Minun oikeuteni hiljaisuuteen rajoittaa muiden vapautta tehdä asioita, jotka tuottavat ääniä.

Minun oikeuteni hiljaisuuteen johtaa siten helposti siihen, että kiellämme muilta asioita. Vuosien varrella on valitettu mm. seuraavista meluisista, häiriötä tuottavista, ilmiöistä: ravintoloiden ulkoterassit, moottorikelkat, vesikiitäjät, lentokentät, lapset pihalla, liikenne, lehtipuhaltimet, naapurien äänet. Nämä häiriötekijät on haluttu joko kieltää tai rajoittaa niitä. Toisaalta samoja ilmiöitä on puolustettu normaaleina elämään kuuluvina ääninä, joita vain jotkut yliherkät yksilöt arvostelevat. Argumentin voi myös kääntää toisinpäin.

¹² Ampuja 2008, s. 11.

Suomessa on jo vuosikymmenien ajan vallinnut tilanne, että ihmiset eivät katso olevansa äänellisesti suhteessa toisiinsa, vaan tila otetaan muilta kysymättä. Harva tulee miettineeksi käynnistäessään moottorisahan sunnuntai-iltana, että naapuri saattaisi haluta nauttia rauhasta. Tyyli on pikemminkin ollut se, että meluisia harrastuksia harrastavat pienilmailijat, moottorikerholaiset ja mönkijöiden omistajat puolustavat raivokkaasti oikeutta harrastaa ja liikkua millä laitteilla tahansa missä ja milloin vain. Ajatellaan, että tämä kuuluu länsimaiseen yksilönvapauteen, johon kenelläkään hapannaamisella viranomaisella tai suvaitsemattomalla naapurilla ei ole oikeus kajota. Yksilönvapautta toteuttaessaan nämä ”meluajat” kuitenkin kaventavat muiden oikeutta hiljaisuuteen.¹³

Ongelman ydin on se, että koska ihmiset jakavat elintilan kaupungeissa, tulisi heidän ottaa huomioon myös muut ihmiset. Tämä tarkoittaa omien toimien vapaaehtoista rajoittamista. Omien toimien rajoittaminen ei kuullosta nykyaikana houkuttelevalta vaihtoehdolta; se on vastoin individualistista ideologiaamme. Yksi kaupunkien viehättävistä tekijöistä on myös perinteisesti ollut vapaus: mahdollisuus tehdä asioita ilman tiukkaa ja ahdistavaa sosiaalista kontrollia. Filosofinen ajatus yksilönvapaudesta vahvistaa tätä vaatimusta.¹⁴ Muiden äänekkäästä käyttäytymisestä valittavalle huomautetaan usein, että ”jos et kestä muiden ihmisten ääniä, muuta jonnekin missä muita ihmisiä ei ole”.

*Individualismi – yksilön korostaminen
Oikeuksien korostaminen velvollisuuksien sijaan
Yksilön vapaus – oikeus toimia oman mielensä mukaan
Versus
Oikeus hiljaisuuteen, jossa muiden tekemisiä rajoitetaan... muille asetetaan
velvollisuus ja vaaditaan huomioimaan muut ihmiset*

Oikeus hiljaisuuteen punoutuu siten koko länsimaiseen ideologiaamme, mikä selittää aiheen herättämän kiivaan keskustelun ja vahvat tunteet.

¹³ Ampuja 2008, s. 87.

¹⁴ Yksilön vapauden vaatimus voidaan muotoilla filosofisesti esimerkiksi siten, että yksilöllä tulee olla vapaus toimia mielensä mukana niin kauan kuin se ei vahingoita toisia. Vapaus ei siis ole rajoittamatonta, mutta äänimaailman kohdalla on vaikea osoittaa miten melu vahingoittaisi ketään (melu ei aiheuta näkyviä vammoja).

Kaikesta huolimatta voidaan ajatella, että julkisessa tilassa on otettava toiset huomioon. *Julkisen ja yksityisen tilan rajat* ovat kuitenkin alkaneet hämärtyä. Ihmisten mahdollisuus luoda omia yksityisiä äänimaisemia missä vain on lisääntynyt ja samalla on tullut yhä helpommaksi sulkea julkinen, yhteinen äänimaailma kuulokkeiden ulkopuolelle. Myös kännykkään puhuminen julkisella paikalla on tavallaan oman äänimaailman luomista.

Tämä yksityisen (ja rauhallisen) tilan tarve on jälleen huomion arvoinen seikka. Ihminen tarvitsee hyvinvointiinsa ja tasapainonsa säilyttääkseen omaa tilaa, rauhaa.

Yksityisyyttä peräänkuulutetaan silloin, kun halutaan evätä tai rajoittaa jonkun tai joidenkin pääsyä eri tiloihin. Siihen ei välttämättä liity tarvetta salailuun, vaan päämääränä on omaehtoisuuden toteutuminen, häiritsevien tekijöiden ulossulkeminen ja tieto siitä, ettei ole tarkkailun alaisena. Musiikintutkija ja äänimaisematutkija Ola Stockfelt kirjoittaa artikkelissaan ”Cars, Buildings and Soundscapes (1994) auton sisäisestä äänimaisemasta yksityisen sfäärinä. Hänen mukaansa monille autoilijoille autossa vietetty aika voi olla ainoa toistuva mahdollisuus itsereflektiolle, valinnaiselle rauhassaololle ja keskittyneelle radion tai musiikin kuuntelulle: ”autossa voit olla kuka haluat ja olla rauhassa”. (Stockfelt 1994, 31.) Samantapaisia sosiaalisen paineen ulkopuolelle jättäytymisen tiloja keskittymisen ja äänellisen rauhassa olon toivossa tarjoavat kirjastot, junan työskentelyhytit ja iPod ruuhkaisessa bussissa.¹⁵

Tämä argumentti ”yksityisestä, omasta tilasta” on pohjimmiltaan sama kuin ”oikeus hiljaisuuteen” argumentti. Molempien taustalla on oletukset, että ihmisen mieli tarvitsee mahdollisuuksia rauhoittua ja levätä, uusiutua ja että yhä kiihtyvä elämänmeno kaupungeissa on pienentänyt näitä mahdollisuuksia. Molemmat asettavat myös vaatimuksen muille: muiden tulee olla tuottamasta melua tai olla tunkeutumatta yksityiseen tilaan. Mielenkiintoista on se, että *hiljaista tilaa ja omaa tilaa halutaan löytää julkisista tiloista kirjastoista, junista tai kuulokkeiden välistä bussissa* – sekä luonnollisesti virkistysalueilta kuten puistoista. Tämä saattaa selittyä sillä, että kodeista ei tätä rauhaa löydy: vaikka asuinneliöt ovat lisääntyneet, kaupunkiasunnot ovat usein suhteellisen pieniä, eivätkä asuintalot ole hiljaisia. Asuinrakennuksissa usein näkyy ja ennen kaikkea kuuluu, että seinät ovat vain näköesteitä.

Vaatimukset oikeudesta hiljaisuuteen ja omaan tilaan voidaan kytkeä myös laajempaan ja hyvin voimakkaaseen trendiin: pyrkimykseen *hidastaa ja hiljentää elämäntahtia*. Pitkään vallalla ollut tuottavuus- ja tehokkuusajatteluun on vastattu korostamalla elämän laatua. Trendi näkyy sellaisissa ilmiöissä kuten slow (food), downshifting, tietoinen läsnäolo, meditaatio. Erityisesti meditaation vaikutuksia aivojen toimintaan ja fysiologiaan on myös

¹⁵ Kytö 2013, s. 16.

tutkittu viime aikoina hyvinkin paljon. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että jo suhteellisen lyhyellä meditoimisella on käänteiset vaikutukset kuin melulla.¹⁶

*Meditaatio –hiljentyminen
ja kääntyminen sisäänpäin
– parantaa
keskittymiskykyä ja
vastustuskykyä. Lisäksi se
lievittää stressiä ja
parantaa unen laatua.*

Hyväksyttävä melu ja paheksuttava melu, äänimaailman valtarakenteet

Häiritseviä ääniä, hälyä ja melua pidetään tavallaan välttämättömänä pahana, joka kuuluu kaupunkeihin ja josta ei voi valittaa kuin tietyissä tilanteissa melun desibelimäärän noustessa huolestuttavasti (lentomelu tai moottoritie). Aina desibelit eivät kuitenkaan ole ratkaiseva tekijä siinä, onko melusta oikeutettua huomauttaa. Jotkut melut ovat paheksuttavia, toiset eivät.

Modernissa yhteiskunnassa nuoret ovat usein olleet se ryhmä, jonka tuottamat äänet saavat herkästi melun määritelmän. Tällöin äänten todellisella voimakkuudella ei ole merkitystä. Sitä oleellisempaa on, kuka äänen tuottaa ja mihin toimintaan se liittyy. Jos nuoret soittavat omaa musiikkiaan kadulla, se herättää usein paheksuntaa ja voi johtaa virkavallan kutsumiseen paikalle. Sen sijaan ”isoilla pojilla” eli yhteiskunnan valtaa omaavilla tahoilla on ikään kuin suurempi oikeus tuottaa kovaa ääntä. Esimerkiksi helikopterit ovat moninkertaisesti meluisampia kuin pärinäpojat, mutta niistä valittaminen ei ole kulttuurissamme yhtä hyväksyttyä.¹⁷

Yhteiskunta tulkitsee usein häiritseväksi meluksi heikko-osaisten kovat äänet, mutta vallassaolijoiden tuottamia ääniä suvaitaan. Lisäksi voidaan sanoa, että ”melu on ääntä, joka on väärässä paikassa, väärään aikaan ja joka häiritsee”... se on ääntä, joka ”ei ota

¹⁶ Runsaasta kirjallisuudesta ks. esim. Kabat-Zinn: Olet jo perillä (2012) ja Hanson & Mendius: Buddhan aivot (2013), Basam books.

¹⁷ Ampuja 2008 s. 31.

huomioon minun untani, minun musiikkiani, minun puhettani, minun hiljaisuuttani. Joku metelöi.”¹⁸ Mary Douglasia mukailen voi väittää, että lika on väärässä paikassa olevaa ainetta ja melu on väärässä paikassa olevaa ääntä tai väärään aikaan kuultua ääntä.¹⁹

Mikä on hyväksyttävää ääntä ja mikä melua määrätty siten hyvinkin hienovaraisesti, ei suinkaan desibelien mukaan. Tämä saattaa selittää sen, että kirjastoissa käyttäjät valittavat hyvin helposti äänistä; kirjasto on harvoja paikkoja, joissa hälystä voi huomauttaa. Kirjastoissa valitetaan tyypillisesti vain tietyistä äänistä: nuorten ja lasten äänet ärsyttävät kokemuksen mukaan kaikkein eniten.

Se, että nuoret meluavat kirjastossa on raivostuttavaa, koska he rikkovat oikeuttani hiljaisuuteen... koska he ovat nuoria... koska he meluavat väärässä paikassa... koska kirjasto on harvoja paikkoja, joissa ärsyttävistä äänistä saa huomauttaa. Äänen desibelit saattavat olla toissijainen seikka.

Nuorten äänenkäytön luokittelu ”meluamiseksi” ja sen aiheuttama ärtymys ovat oivia esimerkkejä äänimaailman valtarakenteista. Äänimaisematutkimuksessa ei olekaan jäänyt huomaamatta, että yksi äänen funktioista on merkitä reviiriä ja valtasfääriä. Näin esimerkiksi hiljaisuuden vaatiminen lapsilta kirjastossa voidaan tulkita lapsen asian ja aseman kyseenalaistamiseksi (ja aikuisten lukurauhan ylivallaksi). Toisaalta voidaan ajatella, että nuoriso ottaa tilan haltuunsa pitämällä ääntä. Pitämällä ääntä nuoret huomauttavat, että hekin ovat täällä, heillekin pitäisi olla tilaa.²⁰

Pöyskön mielestä valta-aspekti selittää myös sitä, miksi henkilökunta on haluton puuttumaan äänihäiriöihin:

Nykyiset kirjastotyöntekijät ovat kuitenkin huojentuneita äänimaiseman ja valintapoliisin roolin häipymisestä. Enää ei ole yksinkertaista sanoa, kenen äänet ja kenen kirjat sopivat kirjastoon. Vallasta on luovuttu. Välissä kuultiin Töölön

¹⁸ Pöyskö 1997, s. 15, s. 21.

¹⁹ Uimonen: 100 suomalaista äänimaisemaa, s. 56.

²⁰ Pöyskö 1997, s. 87-89.

aikuistenosaston kommentin mukaan radikaalin äänekkyiden vaihe, vanhan valikoivan hiljaisuuden ja kirjastokulttuurin karnevalistinen rikkominen. Sivistyksen kulttuurinen merkitys ja tunnusmerkit muuttuivat. Tällä vuosikymmenellä palataan hiljaisuuden tai rauhallisen äänimaiseman arvostamiseen. Onko hiljaisuus vieläkin valikoivaa korkeakulttuuria? Jollakin tavalla hiljaisuuden merkitykset ovat varmasti muuttumassa, mutta miten?²¹

Pöyskän huomio on mielenkiintoinen monessakin mielessä. Se selittää henkilökunnan vastahakoisuutta pitää perinteistä hiljaisuutta yllä: vanhasta hierarkkisesta valta-asetelmasta on pyritty tietoisesti pois. Kirjaston henkilökunta ei halua olla sivistävä auktoriteetti, joka valikoi mitä on soveliaista lukea, sanelee miten kirjastossa tulee käyttäytyä ja kuka yleensä saa oleskella kirjastossa. Tämä tietenkin heijastaa henkilökunnan ja kirjaston arvoja: kirjasto on kaikille avoin ja kohtelee kaikkia tasa-arvoisesti. Lisäksi henkilökunta haluaa nähdä itsensä ”mutkattomana”, mikä on kuin suoraan kirjaston konseptista. Samalla kuitenkin on hämärtynyt mikä on soveliaista ja mitä kaikkea suvaitaan.

Kaiken salliminen olisi ongelma tilassa, joka on avoin kaikille (jossa tilan käyttöä ei määrittele yhteinen käyttötarkoitus, kuten opiskelu). Hyvin nopeasti ajaudutaan tilanteeseen, jossa salliminen – joidenkin oikeuksien puolustaminen – onkin jonkin muun kieltämistä – joidenkin muiden oikeuksien polkemista.

Kaikille avoimen tilan dilemma onkin tavallaan se, että eri käyttäjäryhmät saattavat ”hylkiä” toisiaan: lapsista lähtee ääntä, mikä saattaa ärsyttää vanhempia lehdenlukijoita... nuoret eivät viihdy tilassa jossa soi klassinen musiikki... kukkahattutädit valtaavat puiston alkoholisteilta pelkällä läsnäolollaan...

Kirjastoilla tulisi siten olla selvä linja siitä, mitä kirjastotilassa sallitaan ja millaista käyttäytymistä edellytetään. Äänimaiseman erilaisten merkitysten tiedostaminen auttaa toivottavasti tässä tehtävässä.

*Eroon tiukka nutturaisen
hyssyttelijän imagosta
luopumalla vallasta,
sallimalla kaikki. Anything
goes koko kansan
olohuoneessa. Mutta
onnistuuko se?*

²¹ Pöyskö 1997, s. 88.

5. Johtopäätökset ja suuntalinjoja

Alimäärittynyt äänimaisema ja keskeiset ongelmat

Kirjaston äänimaisema on muuttunut huomattavan paljon vuosikymmenten aikana, mutta niin on muuttunut myös kirjaston toiminta. Kirjastot ovat kehittyneet yhteisiksi olohuoneiksi, kohtaamis- ja tapahtumapaikoiksi, jotka ovat kaikille avoimia. Tästä johtuen kirjastoissa ei enää vaadita hiljaisuutta. Kirjaston äänimaisemaa ei ole yritetty määritellä tämän tarkemmin ja se on yhä pitkälti vain muun toiminnan sivutuote.

Asiakkaiden ja henkilökunnan mielikuvissa ja toiveissa kirjasto on kuitenkin yhä hiljainen paikka, vaikka ei aivan äänetön. Tällaisen rauhallisen tilan tarve ja arvotus tulee luultavasti myös kasvamaan elämän tahdin muuttuessa yhä kiireisemmäksi.

Kirjaston äänimaisema on siten osittain ristiriidassa vallitsevien odotusten kanssa. Äänimaisema on myös alimäärittynyt, eikä henkilökunta esimerkiksi oikein tiedä, millainen äänimaailman pitäisi olla, mikä on sallittua ja mikä ei.

Ensimmäinen äänimaiseman kehittämistoimenpide olisikin määritellä selvästi millainen kirjaston äänimaiseman halutaan olevan. On selvää, ettei täydelliseen hiljaisuuteen päästä ja ettei kirjastoissa haluta palata kaiken äänen ja elämän kieltämiseen, mutta asiakkaiden odotukset hiljaisuudesta tulisi kuitenkin huomioida. Olisi luontevaan sanoa, että kirjasto on (jossain mielessä) *rauhallinen tila*. Toinen vaihtoehto on luoda erilaisia äänimaisemia olemassa oleviin tiloihin, erilaisia äänivyöhykkeitä. Periaatteessa olisi myös mahdollista ajatella, että kirjastoissa olisi rauha tiettyinä kellonaikoina, kuten ”hiljaisuus arkisin klo 9-12 ja klo 18-20”.²²

Äänimaailman traditionaalinen resepti:

toivotetaan kaikki tervetulleiksi ja katsotaan millainen soppa syntyy

(=äänimaailmaa ei suunnitella, se on sivutuote)

Cuisine nouvelle:

Määritellään tilan äänimaisema ja kutsutaan kaikki nauttimaan sopasta.

Kun tavoiteltava äänimaisema on päätetty, voidaan miettiä miten se toteutetaan. On huomattava, että kirjaston äänimaiseman alimäärittynisyys johtuu paljolta siitä, että

²² Aamupäivien hiljaisuus on heti ongelmallista, sillä päiväkotiryhmät käyvät aamuisin.

kirjaston eri toimintoja on suunniteltu omina irrallisina moduuleina: lasten, nuorten, tapahtumatoimintaa yms. on ideoitu ja toteutettu huomioimatta, että ne vaikuttavat (tavallisesti) koko kirjaston äänimaisemaan. Näin lapsille (ja vanhemmille) tulisi jo kirjastonkäytön opetuksen osana opettaa miten rauhallisessa tilassa käyttäytyään ja edellyttää vastaavaa käytöstä kaikilta. Tällaisen systemaattisen linjan pitäminen johtaisi ajan myötä uuden käyttäytymiskehityksen syntyyn: kirjasto on rauhallinen tila, jossa (voi tehdä monia asioita, mutta jossa) käyttäytyään tietyllä tavalla. Tämä asettaa tietysti erityisesti haasteen tapahtumatoiminnalle – joka tosin on tavallisesti lyhytkestoista ja etukäteen tiedossa.

Karkeasti ottaen kirjastoilla on neljänlaisia ongelmia äänimaailmansa kanssa.

Taustamelu tai häly häiritsee. Esimerkiksi palautusautomaatti saattaa pitää suhteellisen kovaa ääntä, joka tekee tilasta rauhattoman. Taustameluun voidaan vaikuttaa akustisin keinoin ainakin jonkin verran, ja se tulisi huomioida aina suunniteltaessa uusia tiloja tai muutostöistä vanhoissa tiloissa.

Normaali puheääni kantaa ja kaikuu kirjastossa. Kirjastojen suurin ongelma lienee se, että äänet kantautuvat ja kaikuvat kirjastotilassa (erityisesti niissä kirjastoissa jotka toimivat yhdessä yhtenäisessä tilassa). Myös tähän ongelmaan voidaan etsiä ratkaisua akustiikan alalta. On kuitenkin huomattava, että toinen puoli tätä ongelmaa on siinä, että ihmisten käyttäytyminen on muuttunut: asiakkaat ja henkilökunta eivät enää hiljennä ääntään kirjastossa, lasten annetaan käyttäytyä vapaammin, ihmisillä on omat puhelimet mukanaan jne.

Yleisissä kirjastoissa tähän nivoutuu vielä asiakaskunnan monimuotoisuus. Kirjastoa käyttävät hyvin erilaiset asiakasryhmät, joilla ei ole mitään yhteistä tavoitetta eikä myöskään yhteistä käyttäytymiskehystä: osa haluaa lukurauhaa, osa tulee pelaamaan tai käyttämään tietokonetta. Suurin haaste onkin miettiä keinoja, joilla asiakkaita voitaisiin ohjata hienovaraisesti säätelemään omaa käyttäytymistään. Kirjaston tulisi viestittää asiakkaille sopivin tavoin ja positiivisesti, miten kirjastossa käyttäytyään. (ks. alla.)

Suvanto. Kirjaston tulee miettiä uudenlaista rauhallisen tilan konseptia. Millainen olisi tulevaisuuden kirjaston vilvoittava äänimaisema? Löytyisikö se pienestä lukusopesta tai meditaationurkkauksesta, johon paeta kaupungin ääniä, kiirettä ja stressiä? Millainen olisi kaikkia aisteja rauhoittava tila – tila johon paeta äänimaailman melua ja visuaalisen maailman rauhattomuutta?

Häiriökäyttäytyminen. Häiriökäyttäytyminen on poikkeus, jota ilmenee vaihtelevasti. Häiriökäyttäytyminen on poikkeus, joihin puututaan tilanteen mukaan ja jota varten tarvitaan erityistä koulutusta. Kirjaston äänimaisematutkimuksen ei ole tarkoitus puuttua näihin tapauksiin sen syvemmin.

Miten ihmisten käyttäytymistä voidaan ohjata?

Ympäristöpsykologiassa on todettu, että käyttäytyminen on hyvin ympäristösidonnaista. Ihmisten voisi sanoa siirtyvän käyttäytymiskehyksestä toiseen ja mukautuvan erilaisiin käyttäytymissääntöihin paikan mukaan. Näin lasten käyttäytyminen muuttuu heidän siirtyessään luokasta ruokasaliin, pihalle tai pallokentälle. Jokainen kehys sisältää omat mahdollisuutensa toimia, mutta myös omat sääntönsä ja toimintakaavansa.²³

Erilaisilla kehyksillä on omat sääntönsä ja ne voidaan ilmaista selväsanaisin kielloin ja kehotuksin. Joissakin tilanteissa yhteisten sääntöjen laatiminen ja esille asettaminen onkin kaikkien tehokkain tapa ohjata ihmisten käyttäytymistä. Usein oman toiminnan ja käyttäytymisen sopeuttaminen vaihtuviin kehyksiin tapahtuu kuitenkin huomaamatta, ilman tiukkoja kieltoja ja valvontaa. Ihmisten käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa suhteellisen hienovaraisilla menetelmillä. Tällaisia keinoja ovat 1) luvan antaminen 2) toisten käyttäytymisen kopioiminen ja 3) taloustieteestä lainattu kannustaminen.

Luvan antaminen. Malcolm Gladwell tarkastelee kirjassa *Leimahduspiste* (2007) sitä, miten ilmiöt syntyvät ja leviävät – miksi kaikki haluavat äkkiä samanlaiset pienen kenkätehtaan kengät? Yksi selvitys ilmiöiden leimahtamiselle on se, että jonkun käytös tai esimerkki antaa ikään kuin muille luvan toimia samoin. Marilyn Monroen itsemurhan jälkeen itsemurhien määrässä havaittiin selvä piikki. Ensimmäinen rikottu ikkuna, jota ei korjata viikkokausiin, viestittää, että ilkeältä on sallittua. Jos kukaan ei välitä, kukaan ei välitä.

Myös käännteinen pitää paikkansa. Usein käytetty esimerkki tästä ilmiöstä on New York Rudy Giulianiin pormestarikaudella: 1990-luvulla kaupungissa puututtiin hanakasti niin roskaamiseen kuin vandalismiinkin. Pieniin rikkeisiin puuttuminen johti vakavamman rikollisuuden dramaattiseen laskuun. Luvan saamisen lisäksi voidaan tilanteesta löytää myös tietty logiikka: jos ilman matkalippua metrossa matkustava tietää suurella todennäköisyydellä joutuvansa pidätetyksi, ei metrossa kannata kantaa asetta mukanaan, sillä se takavarikoidaan pidätyksen yhteydessä. Aseiden väheneminen puolestaan vähentää tietynlaista rikollisuutta huomattavasti.

Haluttaessa vaikuttaa äänimaisemaan olisi aiheellista miettiä, mikä viestittää ihmisille sallitut ja kielletyt käytösmallit. Näin esimerkiksi kirkkosali korkeus ja valaistus viestittävät tilan pyhyyttä ja kieltävät metelöiminen. Vastaavasti lattialta siivoamattomat roskat antavat kaikille luvan roskata tilassa. Millaiset tekijät säätelevä äänimaailmaa olisi kysymys, joka on selvitettävä.

²³ Aura, Horelli & Korpela: Ympäristöpsykologian perusteet, 1997, s.35.

Toisten käyttäytymisen kopioiminen. Ihmisillä on tiedostamaton tendenssi kopioida muiden käyttäytymistä ja sopeutua (sulautua) joukkoon. Tämä pyrkimys ilmenee eläimillä (linnut sopeuttavat oman lentonsa parven liikkeisiin) ja pienillä lapsilla (jotka oppivat mm. puhumaan jäljittelyn kautta). Pyrkimys ei myöskään katoa iän myötä (vanha aviopari saattaa olla toistensa kopioita). Psykologinen tosiasia on, että ihmiset pyrkivät jäljittelemään toisten fyysistä käyttäytymistä: tunteenilmaisuja, eleitä ja vartalon asentoja. Tämä tunnetaan kameleonttiefektinä.

Kameleonttiefekti auttaa ihmistä suunnistamaan sosiaalisessa ympäristössä: uudessa tilanteessa ihminen automaattisesti alkaa käyttäytyä kuten ympärillä olevat ihmiset: jos joukko ihmisiä seisoo kärsivällisesti jonossa, myös seuraava paikalle tulija asettuu rauhallisesti jonoon. Efekti toimii myös negatiiviseen suuntaan: alankomaalaiset tutkijat piirsivät kujalle grafiitin ja pian paikalla oleviin pyöriin oli kiinnitetty ilmoituksia yms. Tunnettu esimerkki olisi jälleen Rudy Giulianon New York. (Ks. esimerkiksi: John A. Bargh: "Our Unconscious Mind", Scientific American, January 2014.)

Kannustaminen tietynlaiseen käyttäytymiseen. Myös uusi taloustiede on suunnannut katseensa ilmiöihin, jota perinteinen taloustiede ei ole kyennyt analysoimaan tai halunnut tutkia. Taloustieteilijät tutkivatkin nykyään lähes mitä tahansa prostituutiosta Ramadanin vaikutukseen lapsen elinikään.

Taloustieteen taustaoletus on, että ihmiset toimivat rationaalisesti, vaikka eivät ehkä suoraviivaisesti. Rationaalinen ihminen huomioi *kannustimet*. Kun jonkin tekeminen muuttuu kalliimmaksi, hän tekee sitä vähemmän. Kun jostakin asiasta saatava hyöty kasvaa, järkevä ihminen tekee tai ostaa sitä enemmän. Pohtiessaan päätöksiansä ihminen ottaa huomioon *rajoitteet*: valinnan kustannukset ja hyödyt sekä oman *budjettinsa*. Lisäksi harkitaan *valintojen vaikutuksia tulevaisuudessa*.

Tim Harford ottaa kirjassa *Elämän logiikka – järkevä selitys järjenvastaiselta tuntuvalle maailmalle* (2009) esimerkiksi sen, miten hänen tyttärensä suosima leikkipuisto on välillä täynnä ihmisiä ja välillä tyhjä. Lähtökohta on se, että kaikki kaupunkitilat ovat täynnä vuorovaikutuksessa olevia ihmisiä. Harmaana päivänä Tim ei viihdy tyttärensä kanssa puistossa, koska siellä on tylsää – vain vähän ihmisiä. Sään parantuessa muut lähtevät puistoon ja puisto herää eloon. Ihmiset viihtyvät puistossa. Tämä on *positiivinen ulkoisvaikutus*. Saapuessaan puistoon tyttärensä kanssa Tim lahjoittaa puistolle positiivisen ulkoisvaikutuksen: muut ihmiset nauttivat heidän läsnäolostaan. Ulkoishyöty on usein vain oletettu hyöty: menen puistoon, koska oletan siellä olevan muita. Vastakohta olisi vaikka saasteet ja ruuhkat, joiden aiheuttajat saavat aikaan negatiivisen ulkoisvaikutuksen.

Ulkoishyödyn lisäksi puistoon menemiseen liittyy *tasapainotila*. Tasapainotila on ennustettava, vakaa tila. Jos puistossa käy ihmisiä, minäkin menen, koska se on houkutteleva paikka. Jos puistossa ei käy ihmisiä, minäkään en mene, eikä puisto ole kenellekään houkutteleva paikka.

Kiintopisteiden johdosta liikumme tasapainotilasta toiseen. Kiintopisteet ovat pieniä asioita, jotka aiheuttavat suuria muutoksia. Jos puiston laidalla harjoittelee jalkapallojoukkue aina lauantaiamuisin, puisto on turvallinen ja mielenkiintoinen lauantaiamuisin. Puisto saattaa olla eloisa lauantaiamuisin myös jalkapallokauden jälkeen, sillä ihmiset olettavat yhä siellä olevan muita ihmisiä. (Tim Harford: Elämän logiikka, s. 122-123.)

Millaisia tasapainotiloja kirjastoissa luontaisesti on ja millaisten kiintopisteiden ympärille ne rakentuvat? Miten tasapainotiloja voisi käyttää hyväksi ja vahvistaa kiintopisteiden avulla? Voisiko jokaiselle kirjastolle löytää oman luontaisen vaihtelun hiljaisten, rauhallisten ja eloisien hetkien suhteen? Nämä ovat kysymyksiä, joita tulevan tutkimuksen tulisi selvittää.

LIITE 1: Tutkimussuunnitelma (ks. erillinen liite)

LIITE 2: Äänimaisematutkimus

Äänimaisematutkimus on monelle tieteenalana uusi ja kaipaa esittelyä. Tutkimus on pääsääntöisesti laadullista ja keskittyy äänimaailman tallentamiseen ja merkityksiin sekä subjektiivisen kokemisen analyysiin. Tutkimusala on monitieteellinen ja varsin nuori. Kanadalainen säveltäjä ja musiikkiteoreetik R. Murray Schafer loi 1970-luvulla tämän käsitteen (*soundscape*), jolla tarkoitetaan koko akustista elinympäristöämme. Schafer oli erityisesti huolissaan äänimaiseman muutoksesta ja melun lisääntymisestä, ihmisen äänimaailmaa saastuttavasta vaikutuksesta. Hän korosti kriittistä ja tarkkaavaista ääniympäristön analysointia äänen fyysikaalisten ominaisuuksien sijasta sekä äänimaisemien suojelua ja hiljaisuutta. Kuvailevan ja analyysoivan otteen lisäksi Schafer kuitenkin katsoi, että *äänimaisemaa voidaan muokata, jos sen olemassaolo tiedostetaan ja ymmärretään, miten se on rakentunut.*²⁴

1975 Schaferin tutkimusryhmä vieraili viidessä eurooppalaisessa kylässä, kartoitti niiden tyypillisiä ääniä ja analysoi, miten äänet liittyivät kylien sosiaaliseen elämään, elinkeinorakenteeseen, kulttuuriin arvostuksiin sekä yksilön ja ympäristön vuorovaikutukseen. Tutkimusmenetelminä käytettiin mm. omia havaintoja, haastatteluja ja sound reference -testejä. Projekti jatkui suomalaisin voimin 25 vuotta myöhemmin (*Acoustic Environments in Change*) ja alkuperäisiä tutkimusmenetelmiä rikastettiin mm. mielikuvakartoin, äänipäiväkirjoilla ja kuuntelukävelyillä, joissa samaa aluetta havainnoidaan useita kertoja päivässä.

Prof. *Heikki Uimonen* esittelee tätä projektia sekä äänimaisematutkimuksen metodeja artikkelissa ”Kenen äänet, kenen ympäristö? (Etno, Musikologian vuosikirja 12, 2000) sekä väitöskirjatutkimuksessa *Ääntä kohti* (Tampereen yliopisto, 2005).

Suomessa äänimaisematutkimuksen keskeinen toimija on *Akustisen ekologian seura*. *Akustinen ekologia* tarkastelee ympäristön ja sen keskellä elävien yksilöiden ja yhteisöjen välisiä suhteita, jotka rakentuvat äänen välityksellä. Seura pyrkii herättämään kiinnostusta ääniympäristön kulttuurisia merkityksiä kohtaan. Näihin sisältyvät paitsi miellyttävät ja epämiellyttävät äänet, myös kulttuurisesti ja historiallisesti merkittävät ääni-ilmiöt ja ympäristöt luonnossa, maaseudulla ja kaupungeissa. Seuran tutkimushankkeista mainittakoon *Sata suomalaista äänimaisemaa*.²⁵ Tämä tutkimus oli äänimaiseman keruu- ja tutkimushanke, jossa kartoitettiin kirjoituskilpailun avulla merkitykselliseksi koettuja äänimaisemia.

²⁴ Klassinen alan teos on Schaferin *Soundscape: Our Sonic Environment and the tuning of the World*, (1994).

²⁵ toimittaneet Järviluoma, Koivumäki, Kytö ja Uimonen, SKS ja Tampereen ammattikorkeakoulu, 2006.

Hankkeelle on suunnitteilla jatkoa/laajennusta, jossa osallistujat voivat mm. tallentaa digitaaliseen karttapohjalle ääninäytteitä. Hanke tarjoaa myös hyvän *mahdollisuuden yhteistyöhön kirjastoille* maanlaajuisesti: kirjastot voisivat tehdä äänikeräystä tunnetuksi ja saisivat samalla uudentyyppistä aineistoa äänimaailmastaan käyttäjiltä (= äänityksiä ja kuvauksia käyttäjien merkityksellisiksi kokemista äänistä kirjastossa). Tällainen aineisto täydentäisi kirjastojen asiakaspalautteista ja toiveista saatua informaatiota.

Suomessa on tutkittu äänimaisemia myös muilla tahoilla. *Hearing Helsinki* (2006-2009) oli Metropolian tutkimushanke Helsingin ääniympäristöstä, jossa kehitettiin uusia vuorovaikutuksellisia tekniikoita äänimaiseman tutkimukseen. Tutkimuksen tarkoituksena oli tehdä helsinkiläiset tietoisemmiksi omasta ääniympäristöstään ja tarjota erilaisia kokemuksellisia välineitä äänitiedon käsittelemiseen ja verbalisoimiseen. Näihin kuului mm. kaupunkiaäni-installaatio, jossa käyttäjä saattoi lisätä ja poistaa kaupunkimaisemasta äänielementtejä toiveidensa mukaan ja kokeilla näin erilaisia mahdollisia äänimaisemia.²⁶

Kotimaista tutkimusta edustaa myös Outi Ampujan väitöskirja *Melun sielo kaupunkielämän välttämättömyytenä* (2007), jossa hän jakaa Schaferin näkemyksen kaupungin äänimaisemasta meluisana ja epämiellyttävänä. Ampuja on kirjoittanut myös pamfletin *Oikeus hiljaisuuteen*²⁷, joka esittelee hiljaisuuteen ja meluun liittyvän käytännön problematiikan varsin napakasti. Pääpaino on nimen mukaisesti hiljaisuuden suojelussa.

Meri Kytö väitteli äänimaisematutkimuksesta 2013²⁸. Kytö on tutkinut yksityisen ja yhteisen äänitilan rakentumista sekä suomalaisessa että turkkilaisessa kulttuuriympäristössä.

Kirjastojen äänimaisemaa on analysoinut Maru Pöyskö pro gradu -työssään *Tiedon, taidon ja virkistystyksen vipinä – kahden helsinkiläisen kirjaston äänimaisemassa*²⁹. Pöyskö kuvailee työssä Töölön ja Itäkeskuksen kirjastojen äänimaisemia sekä analysoi asiakkaiden ja henkilökunnan näkemyksiä niistä.

Kuten tästä katsauksesta ilmenee, äänimaisematutkimus on ollut pitkälti kuvailevaa. Hankkeissa on analysoitu äänimaisemien sisältämiä merkityksiä sekä niiden kokemista. Äänimaisemia on myös pyritty tallentamaan sekä sanallisina kuvauksina että äänitteinä. Jonkin verran löytyy myös vetoamuksia äänimaisemien suojelun puolesta. Tutkimusprojekti, jossa *kirjaston äänimaisemaa pyritään analyysin ohella kehittämään ja ohjaamaan, on siten uudenlainen hanke*. Tällainen vahvasti soveltava tutkimus on herättänyt mielenkiintoa alan tutkijoissa. Äänimaisematutkimus on olemukseltaan monitieteellistä, joten painopisteen muutos lienee melko luonteva.

²⁶ Aura Neuvonen: "Kaupungissa omin korvin", Yhdyskuntasuunnittelu (2011). vol. 49:1.

²⁷ Barrikadi-sarja no 2 (2008)

²⁸ *Kotiin kuuluvaa – yksityisen ja yhteisen kaupunkiaänitilan risteymät*, Itä-Suomen yliopisto.

²⁹ Tampereen yliopisto (1997).

Kirjallisuus:

- Ampuja, Outi: Melun sieto kaupunkielämän välttämättömyytenä*, väitöskirjatutkimus, Helsingin yliopisto (2007)
- Ampuja, Outi: Oikeus hiljaisuuteen*, Barrikadi-sarja no 2, WSOY (2008)
- Aura, Horelli & Korpela: Ympäristöpsykologian perusteet*, WSOY (1997)
- Bargh, John A: "Our Unconscious Mind"*, Scientific American, January 2014
- Gladwell, Malcolm: Leimahduspiste*, Ajatus (2007)
- Harford, Tim: Elämän logiikka: järkevä selitys järjenvastaiselta tuntuvalle maailmalle*, Nemo (2009)
- Helsingin hiljaiset alueet – asukaskyselyn tuloksia*, toim. Päivänen & Leppänen, Ympäristökeskus (2010)
- Kytö, Meri: Kotiin kuuluvaa –yksityisen ja yhteisen kaupunkiäänitilan risteyvät*, väitöskirjatutkimus, Itä-Suomen yliopisto (2013)
- Neuvonen, Aura: "Kaupungissa omin korvin"*, Yhdyskuntasuunnittelu (2011). vol. 49:1.
- Pöyskö, Maru: Tiedon, taidon ja virkistystyksen vipinää – kahden helsinkiläisen kirjaston äänimaisemassa*, pro gradu, Tampereen yliopisto (1997).
- Sata suomalaista äänimaisemaa*, toim. Järviluoma, Koivumäki, Kytö ja Uimonen, SKS ja Tampereen ammattikorkeakoulu (2006)
- Schafer, R. Murray: Soundscape: Our Sonic Environment and the tuning of the World*, (1994).
- Uimonen, Heikki: "Kenen äänet, kenen ympäristö?"*, Etno, Musikologian vuosikirja 12, (2000).
- Uimonen, Heikki: Ääntä kohti*, väitöskirjatutkimus, Tampereen yliopisto (2005)